

GENÇLİĞİN KİMLİK İNŞASINDA DİNİN ROLÜ

Özlem AKŞİN,

Türkiye Cumhuriyeti

Bingöl İl Müftülüğü Kur'an Kursu Öğreticisi,

Dr. Cengiz MÜRSEL,

Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Din Eğitimi Bölümü öğretim üyesi,

cmursel@bingol.edu.tr

Özet. Bu makale dinin genç bireylerin kimlik inşa sürecinde nasıl bir rol üstlendiğini ve ne gibi etkileri olduğunu incelemektedir. Araştırmada, literatür taraması yöntemini kullanarak, alanda kişilik ve din ile ilgili akademik çalışmalara dayalı olarak araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır.

Araştırma sonucunda dinin, kimlik arayışı dünyasında varoluş nedeninin ve amacının belirlenmesine katkı sağladığı ve aynı zamanda bireyin sosyal ilişkiler ağı içerisinde yer almasına rehberlik ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca dinin kişinin üst kimliği rolünü üstlendiğinde bireysel, sosyal, kültürel ve etnik kimliği belirlemede açık ve baskın bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: din, değer, gençlik, kimlik, kimlik inşası.

Özlem Akşin, Cengiz Mürsel

GƏNCLƏRİN ŞƏXSİYYƏTİNİN FORMALAŞMASINDA DİNİN ROLU

Xülasə. Məqalədə gənclərin şəxsiyyətinin formalaşmasında dinin oynadığı rol və onun hansı təsirlərə malik olduğu araşdırılır. Tədqiqatda ədəbiyyat araşdırması metodundan istifadə edilərək şəxsiyyət və dinlə bağlı akademik araşdırmalar əsasında bu suala cavab axtarılır.

Tədqiqat nəticəsində dinin şəxsiyyət axtarışı prosesində varlığın səbəb və məqsədinin müəyyənləşdirilməsinə töhfə verdiyi, eyni zamanda fərdin ictimai münasibətlər sistemində öz yerini tapmasına kömək etdiyi qənaətinə gəlinir. Bundan əlavə, dinin insanın ali şəxsiyyəti rolunu oynadığı halda, fərdi, sosial, mədəni və etnik kimliyin müəyyən edilməsində aydın və dominant rol oynadığı qənaətinə gəlinmişdir.

AÇAR SÖZLƏR: din, dəyər, gənclik, şəxsiyyət, şəxsiyyətin formalaşması.

Ozlam Akshin, Jengiz Mursal

THE ROLE OF RELIGION IN YOUTH'S IDENTITY FORMATION

Summary. In this article, we investigated how religion plays a role in the identity formation process of young people and what kind of effect it has. In the study, an answer to this question

is sought on the basis of academic studies on personality and religion through the method of literature review.

As a result of the research, it has been concluded that religion contributes to the determination of the reason and purpose of existence in the world of identity seeking, and also guides the individual to take place in the network of social relations. In addition, it has been concluded that religion plays a clear and dominant role in determining individual, social, cultural and ethnic identity when it plays the role of a person's supreme identity.

KEY WORDS: religion, value, youth, identity, identity formation.

Giriş

Din, toplumsal düzen içerisinde işlevsel roller üstlenen değerler ve ilkeler bütünü olmakla beraber bireylere anlam arayışlarında eşlik eden inanç sistemidir. Dinin, günlük yaşam pratiklerinden tüketim alışkanlıklarına kadar geniş bir yelpazede incelenebilecek biçimde bireylerin kişisel ve toplumsal yaşamı üzerinde belirgin etkileri bulunmaktadır. Dinin birey üzerindeki en güçlü etkisi kimlik inşası sürecinde yarattığı etkidir.

Kimlik inşası, doğumla beraber başlayıp yaşamın son evresine kadar sürmekte, ancak gençlik dönemi bu bağlamda yeri doldurulamaz ve kritik bir evreyi oluşturmaktadır. Gençlik döneminde soyut evreye geçmiş birey bir yandan kendini tanımaya çalışırken bir yandan da anlam arayışı içerisine sürüklenmektedir. Bu durum dini yaşam ile kimlik inşası arasında zorunlu bir ilişki doğurmaktadır. Bu gerçeklik hem bireye güçlü bir benlik kazandırmayı amaç edinen din kurumu için, hem de bireyin anlam arayışını sağlıklı bir kimlik inşası için zorunlu gören davranış bilimleri için araştırılmaya değer önemli çalışma alanıdır. Günümüzde pozitivist bakış açısıyla bireyin anlam arayışında etkili olan metafizik alanı görmezden gelen paradigmlar ciddi eleştiriler almaktadır. Bu bağlamda kimlik inşasına yönelik eğilimlerin inanç ekseninde bir bakışın yararlı olacağı kabulüyle hareket etmek önemlidir.

Çalışmanın konusunu, bireyin kimlik inşasında dinin üstlendiği roller oluşturmaktadır. Literatür taramasıyla elde edilen bilgiler yorumlanarak, çalışmanın ana sorunsalı olan dinin gençlerin kimlik inşasına etkisinin ne düzeyde ve ne şekilde olduğu araştırılmaktadır. Bu bağlamda din, gençlik ve kimlik kavramları tartışılacak ve dinin kimlik inşasına etkileri irdelenecektir. Ayrıca dini yaşam pratiklerini davranış bilimlerinin kuramsal zeminiyle ele almak araştırmanın temel amaçları arasında yer almaktadır.

1. Kavramlar

1. 1. Din Nedir?

Din, Arapça kavram olup “deyn” kökünden mastar veya isim olduğu kabul edilir. Din, bağlanma, hüküm, itaat, ceza, mükafat, gidilen yol, boyun eğmek, ibadet, örf ve adet gibi farklı anlamlar ifade etmektedir [1, s.312]. Ayverdi ise dini şu şekilde tanımlamıştır: “Din, “yol, inanç, adet, bağ, töre, kulluk” anlamlarına gelir. Sözlüklerde “adet, durum; ceza, mükafat; itaat, hesap; hüküm ve ferman, bağlılık” gibi anlamlara gelir. Terim olarak din, müşahhas olması zorunlu olmayan insanüstü bir güçle insanın ilişkisini açıklayan inanç, ibadet ve ahlak kurallarından oluşan sistemlerine verilen genel bir isimdir. Din, sözlük anlamı ile insanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin ve bu imana göre davranışların nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu olarak tarif edilir [2, s.11].

Çalışkan, Smith'in din kelimesinin etimolojisi hakkındaki görüşlerini şöyle aktarır:

Smith'e göre Orta Doğu ekseninde din kavramını karşılayan ortak kelime “den” veya “din”dir. Avesta’da yer alan “*daena*” kelimesi yüzyıllar boyu değişim geçirerek “den” halini almıştır. Modern Farsça’da ise “din” olarak karar kılmıştır. İranlılarla aynı coğrafyayı paylaşan toplumlara yayılan din kelimesi önceleri kişisel din veya sadece inancı içerirken; modern kullanımlarda sistemli din anlamında kullanılır hale gelmiştir [3, s.8].

Tarih boyunca insanoğlunun olduğu her toplum ve cemiyette din var olagelmıştır. Bergson eski toplumlardaki din algısını şöyle dile getirmiştir: “Bilimi, sanatı, felsefesi olmayan toplumlar geçmişte vardı ve bugün de vardır. Ama hiçbir zaman dinsiz bir toplum var olmamıştır [4, s.91]. Din, çeşitli yönlerden insan topluluklarını etkilemiş ve bazen da onlardan etkilenmiştir. İnsanoğlu bireysel ve sosyal hayatını sürdürürken “dini olan” ve “kutsal” değişik düzeyde hep göz önünde bulundurmıştır. Hatta din, toplumda çeşitli grupların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bir yönüyle toplumsal birlikteliğin temel harcı olurken, başka bir yönüyle toplumda yeni grup ve anlayışların ortaya çıkmasını tetiklemiştir [5, s.26]. Karşılı “Din, insan için vazgeçilemeyen ve onun hayatının şekillenmesinde çok büyük rolü olan, davranışlarına yön, yaşama anlam veren kutsal veya doğüstü bir güç ve yaratıcı kavramına dayanan inançlar, semboller ve törenler sistemidir” diyerek dinin tanımını genellemiştir [6, s.2].

Din, hayatın her evresinde karşımıza çıkan, bazen teolojik, bazen psikolojik, bazen sosyolojik, bazen felsefi boyutu tanımlanmaya çalışılan bir olgudur. Bu nedenle herkesin ortak olarak kabul ettiği tek bir din tanımı yoktur. Din, bireysel ve toplumsal açıdan çok geniş bir çerçevede işler gören, insanların iç dünyalarındaki ahenk ve davranışların şeklini ve yönünü belirlemede denge sağlayıcı rolü itibarıyla bir varoluşsal çözümleme ve hayatı anlamlandırma misyonuna sahip güçlü bir olgudur [7, s.10].

Sistemin dengede olduğu bir toplumda, din ve dinsel hareketler, toplumsal bütünleşme aracı olarak kullanılabilir. Dini kimlik, toplumların tarihsel olarak benimsedikleri inançlardan ortaya çıkarak onların yaşam biçimlerini oluşturan ve şekillendiren bir olgu olarak açıklanabilir. Bu inanç sistemi içerisinde toplumların kimlikleri dini inançları doğrultusunda kendisini şekillendirmektedir. Dini kimliğin toplum içerisinde sürekliliğinin kazanılmasında dini ayin ve törenler önemli olgular arasında yer almaktadır [8, s.5-6]. Çekin, dini kültürle bağdaştırırken: “Din, toplumlarının evrensel bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Din, kültürün ilk basamaklarından yola çıkarak aile, kabile, boy ve millet gibi birliklerle sürekli yakın ilişki içerisinde olmuştur. İnsanlığın din ile olan bu birlikteliği, bizi dinin insanın toplumsal boyutuyla ilişkisine götürmektedir. Dinin toplumsal boyutlu oluşu onun, hayatın birçok alanında insanları etki altında bırakışı ile alakalıdır. Dinlerde bulunan ahlaki ilke ve esaslar, insanların toplumsal eylemlerini kuvvetli bir biçimde etkiler ve böylece toplumsal düzenin objektif yapısının belirlenmesinde önemli bir yer edinir” demiştir [9, s.39]. Bu bağlamda din, insanın bulunduğu her yerde ve her devirde, bir fenomen olarak vardır. Çünkü din, aynı zamanda bireysellikle birlikte müntesiplerine kazandırdığı düşünce ve sunduğu değerler bakımından sosyal ve fonksiyonel bir kurumdur.

Dinin dayandığı ilk ve anlamlı en derin kaynağı ise bireylerin var olan ve bir özelliği olan inanç duygusudur. İnançtaki şuurun merteye ve faaliyetleri incelendiğinde, inancın yalnızca biyolojik ve sosyal çevreye intibak etmekle kalmayıp batında olan görünmeyene ve aynı zamanda duyular sahasına ait olmayana da intibak edildiği görülmüştür. İşte bu intibak sebebiyle, bireyin yalnızca madde aleminin etkisi ile davranmadığı, beşeri ve sosyal ne varsa hepsinin bilinçli kurulduğu gözlenmiştir [10, s.47-48].

1.2. Gençlik Nedir?

Türk Dil Kurumu (TDK) güncel sözlüğüne göre “genç” kelimesinin anlamı; “Yaşı ilerlememiş olan”, “Zihin bakımından yeterince gelişmemiş, toy”, “Yeni gelişmekte olan” şeklinde ifade edilmiştir. Tanımlardan da anlaşıldığı üzere “genç/lik” kavramının tanımı yapılırken biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan değerlendirilmekte ve birbirinden farklı anlamlar ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ülkemizde gençlik dönemleri için halk arasında “buhran çağı” ,“delikanlılık” ,“ateşli gençlik”, “kabına sığmazlık” gibi ifadelerle deyimler kullanılarak gençlerin biyolojik yapısı ve ergenlik özelliklerine dikkat çekilmiştir [11, s.5]. Gençlik kavramı farklı toplumlarda ve kültürlerde başka kavramlarla tanımlanmaktadır. Tanımlar yapılırken gençlerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaktadır. Gençlik, ergenlik döneminin başlamasıyla biyo-psikolojik açıdan çocukluk döneminin bittiği, çocukluk ile genç yetişkinlik arasında olan 12-24 yaşları arasındaki dönem kabul edilir.

1.2.1. Gençlik dönemi

Gençlik kavramını tanımlarken genel bir kaniya varmak zordur. Bu kavram çeşitli ülkelerde, değişik iklim ve beslenme şartlarında büyüyen bireylerin bu döneme girme yaşları ve gelişme hızları birbirinden farklılık arz eder. Genel anlamda ergenlik, biyolojik, psikolojik, fizyolojik, zihinsel ve bilişsel olarak gelişimin ve değişimin yaşandığı bir dönemdir.

1.2.2. Ergenlik dönemi

Ergenlik; çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık gibi bireyin önemli gelişim dönemlerinden biridir. Bu dönemlerde bireyler; psikolojik, fizyolojik ve sosyal gelişim olarak değişimler yaşamaktadırlar. Ancak ergenlik döneminde yaşanan değişimler her bireyde farklı şekilde görülmektedir. Bu sebeple ergenlik sürecine belli bir yaş sınırı vermek güçtür [12, s.9].

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “Cinsel organların fizyolojik gelişmesiyle başlayan, buluğa ermişlikle yetişkinlik arasındaki dönem, yeni yetmelik” olarak tanımlanan ergenlik, çocukluk ve erişkinlik arasında bir geçiş dönemi olup batı dillerindeki “adolescence” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. “Adolescence” kavramı Batı dillerinde “ergenlik” veya “olgunluğa erişecek şekilde yetişmek” anlamında kullanılmaktadır. Bir geçiş dönemi olan “ergenlik” haliyle içerisinde bir değişim ve dönüşüm anlamını da gizli tutmaktadır. Dolayısıyla kavram, bireyin gelişim evresi içerisinde çocukluk evresinin sona ermesi ile beraber fizyolojik olarak erişkinliğe varıncaya kadar geçen gelişim dönemi ve bu dönemde bireyin uğradığı değişim ve dönüşümü ifade etmektedir [13, s.4].

İslam’da ergenlik dönemini tarif etmek için “buluğ çağı” ifadesi kullanılır. Sözlükte “ulaşmak” anlamına gelen buluğ, terim olarak çocuğun cinsi ve bünyevi ergenlik dönemine ulaşmasını ifade eder ve bu durumdaki kimseye de baliğ denir [14, s.413]. Buluğ çağı ifadesiyle bireyin dini açıdan yükümlü olduğu bir dönem kastedilmektedir. Zira buluğ çağı ifadesiyle bireyin, yaptıklarının farkında ve sorumlulukların bilincinde olduğu varsayılan bir döneme atıfta bulunmaktadır. Baliğ kimse gerek iman esasları, ibadetler, haramlar, vergi, cezai ve hukuki mesuliyetler ve gerekse dini, içtimai ve hukuki düzenin sağladığı haklardan faydalanma yönünden tam ehliyet sahibidir.

3. Kimlik Nedir?

Birey davranışının ve davranışlarının oluşumunda etkili olan temel kabul edilecek

etkenlerden biri de kimlik kavramıdır. Jenkins'e göre, "Kimlik insanın kendi aidiyetini ve kendisinin yeryüzündeki kabul edilebilirliğini, diğer insanlarla olan ilişkilerini, bu ilişkiler çerçevesinde kendi varlığını anlamlandırması sürecidir" demiştir. Kayan ise kimliğin manevi değerlerle olan ilişkisi üzerinde durmuş "Kimlik, insanın kendisini tanımlaması ve konumlandırması" tanımlamasını yapmıştır [15, s.5].

Kimliğin iki temel bileşeni vardır. Bunlardan ilki tanımlanma ve tanınma, ikincisi ise aidiyettir. Dolayısıyla kimlik, insanın "kendisini ne olarak/neye dayanarak tanımladığı" ya da "kendisini diğerlerinden ayırt eden özelliklerin neler olduğu" sorularının cevabıdır. Açıkçası, kişinin "mensubiyet" ve "ait olma" konusundaki başvuru çerçeveleri kimlik "tutumunu"nu sağlayan dayanaklardır [16, s.13].

Kimlik kavramını tanımlamasında önemli bileşenlerden biri de kişilik kavramıdır. Kişilik bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün, çevresine uyum biçiminin özelliklerini içerir. Kısacası bireyin kendisine has ahenkli bir bütünü, insanları birbirinden ayıran, her insanın kendisine has bedeni, ruhi özelliklerinin, diğer insanlara görünüşünün ve onlar karşısındaki davranışlarının bir bütünüdür. Kişiliğin gelişimi ilk çağlarında oluşmaya başlar ve 0-6 yaşa kadar temel esas çizgiler oluşur.

Bireyin toplumsal ve psikolojik açıdan kim olduğunun en önemli göstergesi kimliktir. Böylece bireyler, benimsedikleri kimlikle toplum içerisinde kurdukları ilişkilerde varlıklarını ortaya koymakta ve toplumda kimlikleri ile var olmaktadır.

5. Dinin Kimlik İnşasına Etkileri

Kişiliği oluşturan iki temel unsurdan biri, doğuştan kalıtımla devralınan biyolojik özelliklerdir, diğeri ise din, ahlak kuralları, kültür ve medeniyet gibi, toplum değerlerinin birey psikolojisini etkileyen güçleridir. Buna göre insan kişiliğini oluşturan temel özelliklerden birisi din duygusudur. Hatta dini yaşam ferdin tüm davranışlarında etkili olan ana özellik haline gelebilir ve böylece dini inanç, kanaat, tavır ve davranışlar onun tüm hayatını etkisi altına alabilir. Kişide var olan dini inançlarla, kanaat, tavır ve davranışları bir bütünlük arz eder. Bunun süreklilik kazanması kişiliği oluşturur. İnsanlar günlük hayatta olayları, kendi inanç tutum ve kanaatlerine göre algılar, anlamlandırır ve değerlendirirler. Böylece dini inançlarımız, kanaat, tutum ve tepkilerimize yön ve şekil vererek kişiliğimizin gelişmesinde rol oynarlar [17, s.252]. Böylece din adeta bireyin hayat ve düşünce dünyasını biçimlendirir.

Din, esasen metafizik boyutu bir tarafa, çağdaş işlevselci ve yapısal-işlevselci sosyologların da tanıklık ettiği gibi aynı zamanda toplumda son derece hayati rolleri olan en temel ve belirleyici toplumsal bir olgudur. Başını Marksist sosyologların çektiği çatışmacı teori yanlılarıyla değişmeci teori yanlılarının bir kısmı dine her ne kadar olumsuz bir fonksiyon yükleseler de o, esas itibarıyla tipik olarak dört türlü işlevi yerine getirmektedir: Anlam verme işlevi, kimlik kazandırma işlevi, yapısal işlevler ve kültürel işlevler. Anlam verme işlevinde din, belli başlı varoluşsal problemler olan adaletsizlik, acı çekme ve ölüm gibi olguların insanlara nihai olarak anlamlı kılındığı bir dünya görüşü kazandırır. Kimlik ve aidiyet duygusu kazandırma işlevinde ise din, bulunduğu çevreden uzak, yeni bir çevre ya da ülkeye göç eden insanlar için bir kimlik kaynağı olarak çok önemli bir role sahiptir. Ayrıca aile gibi hem dini hem de doğal bir bağlılık kurumu üyelerinden uzak bir ortamda dini grup, insanlara önemli bir aidiyet duygusu kazandırabilmektedir [18, s.15].

Coşkun, dinin bireyin kimliğinin üzerindeki etkisini şöyle açıklamıştır: "Bireylerin özel

hayatlarındaki dönüm noktalarıyla ilgili dini törenlerle kazanılan yeni kimliklerde de din, güçlendirici bir işleve sahiptir. Doğum, evlilik, eğitim ve mesleki hayata kabul ve ölüm gibi önemli hayat evreleri, geleneksel toplumlarda hep dini kutsamaların eşliğinde gerçekleşmiştir. Bireysel kimlik, toplumsal bir kimlik olan aile kimliği olmadan teşhis edilememesinden dolayı tıpkı şahsi kimlik, grup kimliği, sosyal kimlik, milli kimlik, dini kimlik ve kültürel kimlik gibi toplum ve söz konusu toplumun sahip olduğu kültüre göre tanımlanmaktadır. Hem toplumun hem de kültürün temel yapı taşlarından biri de din olduğu için kimlik tanımlamalarında dinin önemli bir yeri bulunmaktadır” [18, s.5-16].

Din kişiye belli bir zihniyet kazandırmada ve toplumsal oluşumlarda da önemli rol oynar. Genelde inanç, ibadet ve ahlak konularını içeren din, müntesiplerine sadece ibadet gibi belirli birtakım sorumluluklar yüklemeyi ayrıca hayata ve dünyaya dair yaşam felsefesi kazandırır. Din yoluyla insanlar içinde bulunduğu evrenin, kendileri için oldukça karmaşık, belirsiz olayların ne olduğunu anlamaya, tanrıya, yaradılışa, tabiata, ölüme ve ölüm sonrası hayata dair sorular cevap bulurlar. Böylece din insanın hayatına bir yol kazandırır. Böylece din/dinler bireye dünyanın nasıl algılanması gerektiğine yardımcı olur. Anlaşılması güç dünyayı anlaşılır kılmaya çaba sarf eden dinler ayrıca insanlara “daha iyi bir insan” olmanın yollarını ve ilkelerini gösterir. Nihayetinde din bir kimliğe dönüşür [19, s.1883].

Kaldık, din ve inanç sisteminin gencin kimlik algısını bir ölçüde etkilediğini, gencin büyümesiyle ve özerk hale gelmesiyle zamanın büyük bir kısmını ailesi dışında geçirdiğini söylemektedir. O, 15-24 yaş arası gençlerden 200 gence tesadüfi anket uygulamasında yaptığı bir çalışmada gençlerin kendi kimliklerini inşa eden, aile, eğitim, kitle iletişim araçları, arkadaş grupları, dini kurumlar ve gençlerin kendilerine rol model aldıkları kişilerden etkilendiğini ifade etmiştir [20, s.43-48]. Ayrıca Kaldık tezinin sonuç bölümünde gençlerde dinin kimlik inşasında önemli yer edindiği ve bu durumda “gençlerin kimlik inşası üzerinde din kurumu etkili olmaktadır” hipotezini destekler değerlendirmede bulunmuştur [20, s.109]. Bu çalışmalar ekseninde din ve inancın, kimlik gelişiminde ve özellikle de gençlerin kimliklerini inşa etmede çok önemli ölçüde ve nitelikte etki boyutu olduğu söylenebilir. H.Onat ise sağlıklı din anlayışının, bireyin kimlik bütünlüğüne olumlu katkısı olduğunu belirtmekle birlikte, sağlıklı, sorunlu din anlayışının da sorunlu kimliklerin oluşmasına sebep olduğunu ifade etmektedir [21, s.8].

Dinin bireylerin yaşamına olan etkisine baktığımızda fiziksel ve ruhsal sağlığına ve alışkanlıklara olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Din, bireyi alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklardan korur, toplumsal ilişkileri düzenler ve toplumsal yardımlaşma kurallarını öğretir. Kişiye, ölümden sonra bir hayatı olacağını ve haksızlığa uğramışsa adaletin sağlanacağını öğreterek kişiyi ruhsal bir problemden koruduğu gibi bireye bir amaç ve hedef belirleyerek bireye bir vizyon, bir bakış açısı da kazandırır. Bireye karşılaştığı sorunların bir imtihan olduğunu öğreten din, bu yolla kaygıyı azaltarak bireyin psikolojik sorunlar yaşamamasını önlemesinde ve hayat ile mücadelesinde güçlü bir kimlik sahibi olmasına katkıda bulunur.

Dini bilgilerin gençler üzerinde kalıcı olması için donanımlı ve dini gençlere kağıda dökebilecekleri sade cebir bilgi olarak değil, felsefe, psikoloji ve sosyoloji yönlerden temellendirilerek onların zevk alabilecekleri ve hayatlarının her alanına kullanabilecekleri şekilde verilmesi gerek. Böylece genç kimlik inşasında ailede, okulda ve sosyal çevrede gördüğü dini uygulama ve eğitimlerle yaptığı sorgulamalarda kendisinde bir dini kimlik oluşturur.

Hökelekli, gençlerin davranışlarında çoğulluk ya da bölünme görüldüğünü, dindar gençlerin bir kısmı “çifte standart” denilebilecek bir din ve ahlak anlayışını geliştirerek içsel bir

çatışmanın ya da günahkarlık duygusunun ağır yükünden kurtulmaya çalıştığından bahseder. Hökelekli, bu bağlamda şu değerlendirmeleri yapmıştır: “Gençler; dinin bazı kuralları, emir ve yasakları içselleştirip bunlara titizlikle uyulmaya çaba gösterirken, bazı dini kuralları bağlayıcı görmeyip, bunlardan tamamen bağımsız davranabilmektedir. Sözgelimi, evlilik dışı, meşru olmayan bir yoldan kurulan cinsel ilişkiden korunma gereği duymadan, bunu önemli bir günah olarak telakki etmeyen bir genç, gusül abdesti almada en küçük bir ihmalden dolayı büyük rahatsızlık hissedebilmektedir. Ya da zina yaptığında korkunç bir günah duygusuna kapılan genç, anne babasına karşı büyük bir saygısızlığı, vicdanı hiç rahatsız olmadan yapabilmektedir” [22, s.20].

Bahçekapılı'nın örgün eğitimin önemli bir parçası olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi vasıtasıyla din ve ahlak eğitiminin öğrencilerinin kişilik gelişimleri üzerindeki katkısının incelendiği çalışmada, din ve ahlak eğitiminin ergenlik dönemi gençleri üzerinde önemli bir yerinin olduğu ortaya konmuştur. Bahçekapılı, ergenlik döneminin önemli bir kısmını ortaöğretim döneminde geçiren gençlerin, öğrenimini gördükleri DKAB dersinin, onların hayatlarında karşılaştıkları problemlerle örtüşerek, bu problemlere çözümler getirdiği, dini konularda duydukları dini şüpheleri giderdiği, dini duygu, düşünce ve davranışlarını olumlu yönde geliştirdiği, barışsever bir kişilik geliştirmelerine yardımcı olduğu, kendilerine olan güveni arttırdığı ve kendilerini gerçekleştirme ve kimlik oluşturma yolunda onlara katkı sağladığını belirtmişti [23, s.32].

Araştırmalar şüphenin erken oluşum biçimlerine son çocukluk döneminde rastlanmasıyla beraber bu dönemdeki şüphelerin nitelik açısından ergenlik döneminde yaşananların aksine; eleştiri, kriz ve bunalımlardan oldukça uzak, çocuksu bir duygusallığı içerecek biçimde merak duygusu ve öğrenme isteğine dayandığını gösteriyor. Bu süreçte din/dini duygu gencin, iç dünyasını tutarlı ve sürdürülebilir bir biçimde şekillendirmesine, bireysel kimliğini oluşturmaya katkıda bulunurken, diğer bireylerle hem bir üst kimlik ve ortak referans altında hem de güven ilişkisine dayalı bir iletişim kurmasına olanak tanıyarak onun sosyal kimliğini de inşa etmesine yardımcı olmaktadır.

Özellikle “dini uyanış” veya “dini gelişim çağı” olan ergenlik dönemi, dini değer ve inançların rasyonel zeminde ele alınarak eleştirel süzgeçten geçirildiği dönemdir. Bu merhalede ilk nüveleri ön ergenlikte oluşan ve zamanla yoğunlaşan psikolojik ve biyolojik değişimlere sosyo-kültürel bileşenlerin katılımıyla ergen birey, çocukluk dönemini de içerecek bir biçimde hayatının tüm safhalarında karşılaştığı dini kabullere eleştirel bakış sunar. Bahadır ergenlik dönemini din psikolojisi açısından “bir taraftan “dini uyanış” ve “dine dönüş”ün ortaya çıktığı en karakteristik dönem iken diğer taraftan da “dini şüphe ve kararsızlıklar”ın en yoğun olarak geliştiği, çelişki ve çatışmaların gittikçe artış gösterdiği bir dönem” olarak nitelendirmektedir [24, s.14]. Ergenlik süreci yaklaşırken birey, psikolojik yapısında meydana gelen değişimlerin tesiriyle ibadetlerini aksatmakta; bu gevşeme bir anlamda ileride gün yüzüne çıkacak şüphelerin ilk basamağını oluşturmaktadır.

Tüm bu anlamsal karmaşanın içerisinde aklın ve kalbin dini işaret etmesiyle birey güçlü bir kimlik inşasına doğru emin adımlarla yürür. Nitekim dinin gence hayat felsefesi kazandırma işlevi burada ön plana çıkar. Bu süreç yukarıda izahı yapılan, dinin bireysel kimliğe katkısıdır.

Genç, kimlik oluştururken dini referans olarak almakla hayat, varlık vb. ile ilgili zihnine takılan konularda bilgiler edinir. “Varlık nasıl ortaya çıktı?”, “İnsanoğlu nasıl yaratıldı ve dünyaya nasıl geldi?” “Yaratılış nedenimiz ve amacımız ne?”, “Nerden geldik, nereye

gidiyoruz?” benzeri sorgulamalarla hayatı ontolojik temelde inceler. İnanç sistemi ise tüm birikimiyle bireyin “anlama ve bilme” ihtiyacına kapsamlı bir yanıt sunar. Fert, bu inanç sistemi marifetiyle bir anlamda karşı karşıya kaldığı karmaşık evreni, “bir manalar bütünü” olarak idrak etmeye başlar [25, s.12]. Böylelikle genç birey, dinin hayat, varlık, yaratılış vb. meselelerle dair izahatları sayesinde dünya görüşünü inşa etme sürecine girer.

Din aynı zamanda bir “yaşama tarzı” da teklif ettiğinden bireyin tüm yaşamını kuşatır. Doğumdan başlayarak yetişme tarzı, aile şekli, aile içi münasebetler ve ferdin diğer insanlarla münasebetleri vb. toplumsal ilişkiler ve olaylara dair bilgilendirmede bulunur, kurallar belirler. Böylelikle yaşam tarzını oluşturma gayretindeki genç, dinden edindiği bilgilerden istifade ederek yaşamını şekillendirir. Dini inancı referans kabul ederek hayat felsefesini inşa etme hassasiyetinde olan genç, buna paralel olarak içtimai yaşamda nasıl davranacağını, topluma nasıl katkıda bulunacağını ve mesleki kariyerini de belirlemeye çalışır. Bu bağlamda dinin gençlerin kimlik inşasında referans alınma niteliğini kazanması doğru ve sağlıklı dini bilgilendirme ile mümkün olabilir [25, s.12].

Mardin, çocukluktan çıkmanın ve sosyalleşme süreçlerine dahil olmanın kendisine sağladığı konum nedeniyle ergen bireyin, aile dışındaki figürlere odaklanarak kendisine rol model aldığı kişilerle özdeşim içerisine girdiğini ifade etmektedir. Kişinin dini inanç boyutu bu özdeşim örneklerini belirlemede oldukça belirleyicidir. Böylelikle din, bireyin sosyal kimliğinin oluşmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır [26, s.24].

Bireyin sosyalleşme sürecinde güven ilişkisine odaklanan Göz de, dini inancın bu bağlamdaki işlevselliğine dikkat çeker. Göz’e göre din, gencin hem kendine ve diğer bireylere karşı güven kazanmasına, hem de değerler ve aşkın bir varlığa inanç duyma paydasında birleşmiş bireylerle etkileşim içerisine girmesine katkıda bulunur. Bu etkileşim güvenli bir şekilde kurulduğunda, bireyle grup arasında bir aidiyet ilişkisi oluşur. Böylelikle dahil olunan grup bireyin sosyal kimliğinin bir bileşeni haline gelir [27, s.36-37].

SONUÇ

İnsan, yeryüzündeki diğer canlılardan farklı olarak bilinçle var olmuş ve bilinç onu hayatı ve kimliğini anlamı peşinden koşmaya itmiştir. Bu süreç de birey, Ben kimim? Ne için yaratıldım? Ne amaç ile yaratıldım? Nerden geldim? Nereye gidiyorum? gibi sorularla kimliğini aramaya ve tanımlamaya çalışmıştır. Bu sorular neredeyse “Çin, Hint, Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam” gibi dinlerin yaşadıkları kültür ve medeniyetlerin eğitim, toplumsal ve ferdi anlamda bireylerin kimlik aramaları hususuna değindiği ve cevap ürettiği hususlardır. Özellikle ergenin yaşadığı kimlik karmaşasından dinin getirdiği Tanrı tasavvuru, insan ve evren tasarımı ve insana önerdiği değerler ile kimlik oluşumunu doğrudan etkilemektedir. Nitekim ergen hayatını sağlıklı devam ettirebilmesi için başta doğru inanç ve inancın gereksinimleri sorumlu eğiticiler ve kurumları tarafından kazandırılmalıdır. Dolayısıyla ergen “dini uyanış” veya “dini gelişim çağı” olarak kabul gören bu fırtınalı dönemin ön koşulu, bireyin kimlik inşa süreçlerini depresyon ve sorun yaşamadan tamamlamasıdır.

Nitekim araştırmalarda din bireyin zihinsel ve duygusal hislerin yoğun yaşandığı gençlik döneminde karşılaşılan sorunların çözümünde ve hayatı anlama ve anlamlandırmada belli bir zihniyet kazandırarak karmaşık, belirsiz olayları anlama, yaratılış, evren, ölüm ve sonrası yaşam vb. konularda sağlıklı düşünme yetisi kazandırmaktadır. Bu da gence kendisiyle, çevresiyle, kısacası hayatıyla barışık olmayı sağlar.

Özetle araştırmada ergenin kimlik gelişiminde dinin bireyin hem içsel sorgulamalarında, hem de dış dünyadaki konumunu belirlemede yol gösterici rolü ve bireyin kimlik inşasında belirgin bir katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

1. G.Tümer. “Din”, Din, c. 9, DİA. İstanbul: 1994.
2. İ.Ayverdi. Kubbealtı Lügati: Misalli Türkçe Büyük Sözlük. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2006.
3. A.Kartopu. “Dinler Tarihinde Dinin Tarifıyla İlgili Farklı Görüşler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana, 2009.
4. H.Bergson. Ahlakın ve Dinin İki Kaynağı. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2004.
5. B.Özbey. “Müslüman Gürcülerin Kimlik İnşasının Karşılaştırmalı Analizi: Artvin ve Batum Örnekleri”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum, 2018.
6. N.Karlı. “Dindarlık Olgusu ve Dindarlığı Ölçme Girişimleri”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum, 2005.
7. F.M.Karabulut. “Gençlik ve Din. Kur’an Kursu Öğrencilerinin Kimlik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması: Kayseri İli Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
8. A.Celep. “Cumhuriyet Sonrası Türkiye’ye Göç Eden Boşnakların Yeni Kimlik İnşası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2019.
9. A.Çekin. “Din ve Eğitimin Toplumsal Yönü Üzerine Değerlendirmeler” // İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, c. 2, sy. 2, ss. 35-42, 2013.
10. N.Taylan. İlim ve Din ilişkileri sahaları sınırları. İstanbul: Çağrı yayınları, 1979.
11. Ö.Yılmaz. “Gençlik Merkezi Faaliyetleri ve Üyelerin Gençlik Merkezlerini Kullanım Düzeylerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kırıkkale, 2019.
12. A.N.Keleş. “Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne Baba Tutumları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2019.
13. R.Ulusal. “Ergenlik Döneminde Narsisizm, Dindarlık ve Sosyal Medya Tutumları İlişkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2019.
14. A.Bardakoğlu. “Bulûğ”, Bulûğ, c. 6, DİA. İstanbul: 2020.
15. S.Özünel. “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularının Kimlik İnşası ve Vatandaşlık Bilinci Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşler”, Yayınlanmamış Doktora tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kütahya, 2015.
16. F.Torgut. “Etnik Kimlik İnşasında Mezhep Farklılığının Oynadığı Rol: Zazalar Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van, 2019.
17. S.Kartopu ve H.Hacıkeleşoğlu. “Dindarlık Eğiliminin Kimlik Duygusu Kazanımındaki Rolü” // Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, sy. 29, ss. 244-268, 2016.

18. A.Coşgun. "Din ve Kimlik" // M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 24, sy. 1, ss. 5-23, 2003.
19. E.Erkan. "Postmodern Dönemde Ontolojik Anlam Aracı Olarak Dini Kimlik" // Gaziantep Üniversitesi İlahiyat, c. 8, sy. 8, ss. 1880-1886, 2013.
20. B.Kaldık. "Göç Mekanlarındaki Gençlerin Kimlik İnşası: Sultangazi Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2015.
21. H.Onat. "Küreselleşme Sürecinde Kimlik, Din, ve Türkiye'nin Bazı Gerçekleri".
22. H.Hökelekli (Ed.). Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi. Ankara: Ankara Okulları Yayınları, 2010.
23. M.Bahçekapılı. "Din ve Ahlak Eğitiminin Ergenlerin Kişilik Gelişimine Katkısı" // Değerler Eğitim Dergisi, c. 9, sy. 22, ss. 20-35, 2011.
24. A.Bahadır. "Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler" // Diyanet Dergisi, sy. Mayıs 233, ss. 9-20, 2010.
25. M.N.Kula. "Gençlik döneminde kimlik gelişimi ve din" // Diyanet Dergisi, sy. 233, ss. 8-12, 2010.
26. Ş.Mardin. Din ve İdeoloji. Ankara: AÜSBF Yayınları, 1983.
27. İ.Göz. "Dinin İdeoloji İle Münasebeti", Yayınlanmamış Doktora tezi, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.